

АҢДАТПА (АННОТАЦИЯ) ЖАЗУҒА АРНАЛҒАН НҰСҚАУЛЫҚ

Аннотация немесе аңдатпа – кітаптың, мақаланың, қолжазбаның мазмұнын, саяси-идеялық бағытын, құндылығын түсіндіретін қысқаша сипаттама [1]. Аңдатпа кітаптың, не мақаланың бірінші бетінде орналасады.

Аңдатпаның көлемі, оның түріне қарай бөлінеді. Мәселен, кітапқа берілетін аңдатпа 1 сөйлемнен де тұруы мүмкін, я болмаса 1 бетке дейін жетуі мүмкін. Ал ғылыми мақалаға берілетін аңдатпа 500 әріптен немесе 7-8 сөйлемнен тұрады. Сонымен қатар ғылыми жобаға және диссертацияға жазылатын аңдатпалар да бар. Ғылыми жобаға арналған аңдатпа 1-3 бет көлемінде болса, диссертациялық жұмыстың аңдатпасы 3-7 бет көлемінде болады.

Кітапқа аңдатпа жазу барысында мындай элементтерді ескеріңіз:

➤ **Библиографиялық деректер.** Мұнда, кітаптың толық атын (кітап атауынан кейін нүкте қойыңыз), автордың аты-жөнін (аты-жөнінің алдында таяқша қойып, артынан нүкте қойыңыз), шығарылған қаласын (қаланың алдында сызықша қойып, қос нүкте қойыңыз), баспасын (баспа атауын тырнақшаға алып жазыңыз, соңынан үтір қойыңыз), жылы (жылдан соң нүкте қоясыз) мен бет санын (бет санының алдында сызықша қоясыз) жазасыз. Мысалы:

Екінші болма! Бизнесіте, карьерада және өмірде жеңіске жетудің қазақша жолы./ Қ. Шонбай. – Алматы: «Самға» баспасы, 2019. – 224 б. [2]

➤ **Автор туралы мәліметтер.** Мұнда қысқаша бір сөйлеммен кітап авторы кім екенін жазасыз. Мысалы:

«Табысты кісіпкер, ресторатор Қуаныш Шонбай бұл кітабында тұлғаны және бизнесті дамытуға қатысты ақпараттармен бөліседі» [2] немесе *«Бұл жинақты құрастырып, аударып дайындаған аудармашы Шынар Әбділда» [3].*

➤ **Туындының жанры немесе нысаны.** Мұнда кітаптың қай жанрға жататынын көрсетесіз. Мысалы:

Жанры: ғылыми Серия: өмір/ата-ана [4].

➤ **Тақырыптың қысқаша мазмұны.** Мұнда кітап не жайлы жазылған, нені қамтиды, негізгі мақсаты не сол туралы қысқаша сипаттама жазасыз. Мысалы:

Бұл кітапта халқымыздың салт-дәстүр, әдет-ғұрып, ырым-тыйымдарының мағынасы жас ұрпаққа кеңінен түсіндіріледі. Осы арқылы бұрынғы жақсы мен бүгінгі жаңаны ұштастырып, ұлттық болмыстан айнымай, қазақы тәлім-тәрбиенің мәнін ұғындырады. Кітапта құрсақ шашудан бастап, баланың алғашқы мүшеліне дейінгі аралықта салт-дәстүр, жөн-жоралғылар барынша қамтылған [5].

➤ **Кітаптың басылымға берілуі немесе қайта басылу себептері.** Егер кітап белгілі адамның мерейтой қарсаңына, не белгілі бір конференцияға арнап басылса, онда оның себебі көрсетіледі. Кейде бұйрық бойынша шықса, ол да көрсетіледі. Мысалы:

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 1998 жылғы 14 тамызындағы № 769 қаулысына сәйкес жоғары және арнайы оқу орындарының бағдарламаларына «Қазақ тілінде іс жүргізу арнайы курсы енгізілуіне орай тәжірибеден өтіп, сарапталып екшеленген [6].

Ал егер кітап бұрын басылып қайтадан баспаға берілсе, онда оның да себебін жазасыз. Мысалы:

Роман–эпопея түпнұсқа бойынша түзетіліп, қалпына келтірілген басылымы бойынша жарияланып отыр [7].

➤ **Аудиторияны сипаттау.** Аңдатпаның соңында кітап кімге арналғанын жазасыз. Онда оқырманның жасы, қызметі, қызығушылығы және т.б. ерекшеліктері жазылуы мүмкін. Мысалы:

«Бұл кітап оқушы, студент, мұғалім және өзінің өміріне бейжай қарамайтын әр жастағы оқырманға лайық» [3] немесе «Кітап философтарға, мәдениеттанушыларға, филологтарға, сондай-ақ ұлт руханиятының жанашырларына арналған» [8].

Ғылыми мақалаға арналған аңдатпа жазу үшін мынадай ережелерді ұстаныңыз:

➤ **Ғылыми мақаланың аңдатпасы 3 тілде жазылады.** Егер жұмыс қазақ тілінде жазылса, онда оған міндетті түрде орыс және ағылшын тілінде аңдатпа жазасыз. Ал орыс тілінде жазылса, онда қазақша және ағылшынша аңдатпа бересіз. Ғылыми мақала беретін журналдың ережесін оқыңыз, егер қазақша мақалаға қазақша аңдатпа жазу міндетті болса, онда оны тақырыптан кейін, кілт сөздерге дейін қоясыз.

➤ **Аңдатпа көлемі 100 сөзден тұрады.** Ғылыми мақаланың көлем шағын болады. Мақалаңызды беретін журналдың талабына сай сөйлеммен (7-8 сөйлем) немесе сөзбен (100 сөз), не белгі (500 белгі) санымен берілуі мүмкін.

➤ **Аңдатпа тақырыптан кейін орналасады.** Оның орналасуы ғылыми журналдың ережесіне қарай әртүрлі болуы мүмкін. Бірақ көп жағдайда аңдатпа тақырыптан кейін, мақала мәтініне дейін орналасады.

➤ **Аңдатпаның құрамындағы баяндауыштар етістіктің келер шағында, ырықсыз етіс және пассив формада жазылады.** Мысалы: *талданады, болжау айтылады, кірістіріледі деп қорытындылайды, анықталады, бекітіледі, мысалдар беріледі, атап өтеді, нәтижелер баяндалады, атап көрсетіледі, қолданылады, зерттеледі, сыналады, жүйеленеді, қорытындыланады, талқыланады, бекітіледі, анықталады(бағыттар), суреттеледі, тәжірибе бекітіледі, бағаланады, көрсетіледі, ұсынылады, аталады, келтіріледі, сипатталады және т.б.*

➤ **Аңдатпа мазмұны тақырыптың қысқаша сипаттамасын қамтиды.** Мұнда тақырыптың өзектілігі мен жаңалығын, зерттеу пәні мен нысанының сипаттамасын, оның мақсаты мен оған жетудегі автордың нәтижелерін қысқаша баяндайсыз.

Аңдатпаның бағытына немесе жасалынатын құжаттың түріне қарай бірнеше түрге бөлінеді. Мысалы:

➤ **1-үлгі. Оқу-әдістемелік кешеніне берілетін аңдатпа**

Аңдатпа

«Мемлекеттік тілде іс қағаздарын жүргізу» пәні бойынша жазылған студенттің пәндік оқу-әдістемелік кешені жоғары техникалық оқу орындарында оқитын барлық мамандықтардың жалғастырушы топтарына арналған. Кешенде іс қағаздарын жүргізуге негізделген сан алуан лексикалық тақырыптар, оның дамуы жолынан тарихи деректер, жан-жақты қамтылған жаттығулар, құжаттың бірнешедең үлгілері беріліп, одан басқа да көптеген жұмыстың түрлері қамтылған.

Кешенде қолданылған жаңа технологиялық әдіс-тәсілдердің түрлерін меңгеріп, пайдалану арқылы, студенттер іс қағаздарының тілін, сауатты жазылуын, оның стилін, тарихын, өз тараптарынан мемлекеттік тілде іс қағаздарын толтыруды үйреніп, меңгереді, білімін тереңдетіп, толықтырады.

➤ **2-үлгі. Кітапқа берілетін аңдатпа**

Қазақ әдеби тілінің сөздігі. Он бес томдық. 5-том/кұраст. Б.Әбілқасымов, С.Бизақов, Ә.Жүнісбеков және т.б. – Алматы, 2011. – 752 бет

ISBN 978-601-7293-16-1

Қазақстан Республикасында тілдерді дамыту мен қолданудың 2011–2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы аясында жарық көрген бұл сөздік – қазақ тілінің сөз байлығын молынан қамтитын «Қазақ әдеби тілінің сөздігі» атты он бес томдық түсіндірме сөздіктің бесінші томы.

Аталмыш томда сөздік бірліктер әліпби тәртібімен беріліп, олардың мағыналары ықшам түрде түсіндіріледі, грамматикалық, стильдік мағыналары сараланып, кейбір сөздердің қолданылу аясы мен саласы, этимологиясы көрсетіледі.

Сөздік негізінен көпшілік қауымға – баспасөз, ғылым, білім, мәдениет, оқу-ағарту қызметкерлеріне, ана тілін тереңірек білсем, қазақ тілін үйренсем деген жұртшылыққа арналады.

➤ **3-үлгі. Мақалаға берілетін аңдатпа**

Аңдатпа

Қонақжайлық қазақ халқының санасындағы басты моральдік норма ретінде ғасырлар бойы қазақ мәдениетінің қалыптасуына өзіндік үлес қосты.

Бұл мақалада қазақтың ұлттық санасындағы «қонақжайлық» концептісінің алатын орны мен мәні талданып жазылды. Ұлттық санада «қонақжайлық» ұғымының алғаш қандай мәнге ие болғаны және қазіргі таңда қандай мәнде қолданылатыны талданды. Сондай-ақ, мақалада ұлттық салт-дәстүрдің фразеологизмдерде көрініс табуы қарастырылды. Яғни, «қонақжайлық» концептісін ашатын бірнеше фразеологизмдер жинақталып, топтастырылды. «Қонақжайлықтың» қазіргі қазақ халқының санасындағы орны мен мағынасы ассоциациялық эксперимент арқылы анықталды.

Түйін сөздер: сана, ұлттық сана, тілдік сана, қонақжайлық, концепт, фразеологизм

➤ **4-үлгі Диссертацияға берілетін андатпа** (ауқымдылығына байланысты pdf нұсқасын ұсынамыз)

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақ әдеби тілінің сөздігі. Он бес томдық. 1-том/ Құраст. Т.Жанұзақ, С.Омарбеков, Ә.Жүнісбек және т.б. – Алматы, 2011.– 752 бет
2. Екінші болма! Бизнесіте, карьерада және өмірде жеңіске жетудің қазақша жолы./ Қ. Шонбай. – Алматы: «Самға» баспасы, 2019. – 224 б.
3. Өзгеріс ойдан басталады./ ауд. Ш.Әбілда. – Нұрсұлтан: «Қаламгер» баспасы. 2019 ж. – 162 б.
4. Соловейчик Симон Львович. Педагогика для всех. — М., 2000. — 300 с.
5. Күретамыр./ З.Ахметова. – Алматы: «Жалын», 2018. – 174 бет
6. Дүйсембекова Л. Іс-қағаздарын қазақша жүргізу – Алматы: «Ана тілі» 2005 ж., -208 бет.
7. Абай жолы: роман-эпопея. Бірінші кітап./ М.Әуезов. – Алматы: «Жазушы» баспасы, 2013 ж. – 376 бет.
8. Тектілік: лингвофилософиялық парадигма: ғылыми зерттеу/ Б.Өтеген. – Алматы: «Қазақ университеті» баспасы, 2019. – 142 б.